

POZNÁVACÍ A VOLNÍ CVIČENÍ

Rudolf Steiner

Pro vývoj inspirovaného poznání bylo řečeno, že základním cvičením je odstranit z vědomí obrazy, které v něm vznikly při meditování nebo v důsledku meditačního děje. Toto cvičení je však vlastně především přípravou na jiné cvičení. Tímto odstraňová ním člověk dospěje k tomu, že nahlíží na průběh vlastního života tak, jak to bylo vyloženo v minulé úvaze. Dospěje také k nazírání duchovního kosmu, nakolik se tento kosmos uplatňuje v éterném dění. Získá obraz éterně žijícího kosmu, promítnutý na člověka. Vidí, že všechno, co lze počítat k dědičnosti, přechází v průběž něm dění z fyzického organismu předků na fyzický organismus potomků. Vidí však také, že éterný kosmos má ustavičně nový účinek na skutečnosti éterného organismu. *Tento* účinek se staví proti dědičnosti. Je to účinek, který se týká jen individuálního člověka. Porozumět těmto věcem je důležité zvláště pro vycho vatele. Aby člověk pokročil v nadsmyslovém poznání, je nezbytné, aby stále více rozvíjel cvičení spočívající v odstraňování imaginativních obrazů. Posiluje tím duševní energii pro toto odstraňová ní. Nejprve totiž dosáhne jen náhledu na průběhu života od narození. Má pak sice před sebou duchovně-duševní část člověka, ovšem takovou, o níž nemůže říci, že má existenci mimo hranice fyzického lidského života.

V pokračování těchto cvičení pro inspiraci se ukazuje, že síla odstraňování imaginativních obrazů je stále větší. Při dalším po kračování vzroste natolik, že člověk dokáže z vědomí odstranit i celkový obraz průběhu vlastního života. Má pak vědomí zbavené též obsahu vlastní fyzické a éterné lidské bytosti.

Do tohoto vědomí, prázdného na vyšší úrovni, pak prostřednictvím vyšší inspirace vstupuje obraz duševně-duchovní bytosti, jaká byla, dříve než člověk z duševně-duchovního světa vstoupil do světa fyzického a spojil se s tělem, jež vzniká početím a zárodečným vývojem. Získává názor na to, jak se astrální a jáská ústrojnost odívají do ústrojnosti éterné, jež pochází z éterného kosmu, a fyzické, vznikající ve fyzickém dědičném sledu.

Teprve tímto způsobem získá člověk poznání věčného jádra své bytosti, jež se během pozemského bytí uskutečňuje v odlesku představování, cítění a chtění duše. Získá tím však také ideu pravé povahy představování. To totiž není v rámci pozemského bytí ve své pravé podobě vůbec přítomno.

Podívejme se na lidskou mrtvolu. Má tvar a členění člověka. Život z ní vymizel. Rozumíme-li podstatě mrtvoly, nebudeme ji považovat za něco původního. Poznáme v ní zbytek živého fyzického člověka. Síly vnější přírody, jimž je mrtvola vydána, ji sice mohou zničit, vystavět ji však nemohou. Podobným způsobem, ovšem na vyšším stupni nazírání, poznáváme lidské pozemské myšlení jako - charakter mrtvoly mající - zbytek toho, čím bylo myšlení ve svém živoucím stavu, dříve než člověk ze svého prožívání v duchovně-duševním světě přešel do pozemského bytí. Bytostná podstata pozemského myšlení je sama ze sebe stejně nepochopitelná, jako je forma lidského organismu nepochopitelná ze sil panujících v mrtvole. Pozemské myšlení musíme poznat jako mrtvé, chceme-li ho poznat opravdu. Je-li člověk na cestě k *takovému* poznání, může prohlédnout i bytostnou podstatu pozemského chtění. Poznává ho jako v jistém smyslu *mladší* součást duše. Co se skrývá za chtěním, má k myšlení stejný vztah, jaký má pro fyzický organismus úplně malé dítě k umírajícímu starci. Jenom v případě duše je tomu tak, že dětství a stařecký věk, ba mrtvolné bytí, se neodvíjejí *po sobě*, nýbrž existují *vedle sebe*.

Z uvedeného výkladu však vidíme jisté důsledky pro *filosofii*, která chce své ideje utvářet jen z prožívání pozemského bytí. Za svůj obsah získává jen mrtvé nebo přinejmenším umírající ideje. Jejím úkolem tudíž může být jen to, aby poznala mrtvý charakter myšlenkového světa a z mrtvého *vyvodila závěr* o předcházející existenci živého. Setrváme-li

v pojmově-dokazující metodě fyzického člověka, nemůžeme chtít nic jiného. Tato pouze intelektualistická filosofie proto může k pravé podstatě duše dospět jen nepřímým způsobem. Může zkoumat povahu lidského myšlení a poznat její odumírající ráz. Pak může nepřímo dokázat, že mrtvé poukazuje na něco živého, tak jako mrtvola poukazuje na živého člověka. Ke skutečnému nazírání toho, co je vpravdě duševní, může dospět jen inspirované poznání. Duševní cvičení k rozvíjení inspirace myšlenkovou mrtvolu opět v jistém smyslu ožívují. Člověk sice není plně vrácen do stavu před začátkem pozemského bytí, ožíví však v sobě pravý obraz tohoto stavu, z jehož bytostné podstaty může poznat, že je do pozemského bytí vyzářován z bytí předpozemského.

Rozvíjení intuice ve cvičeních vůle způsobuje, že se v podvědomí během pozemského bytí opět ožívuje předpozemské bytí, které v myšlení odumřelo. Tato cvičení vůle uvádějí člověka do stavu, v němž mimo svůj fyzický a éterný organismus vstupuje do světa duchovní skutečnosti. Získává prožitek bytí po rozpadu těla. Tím je mu dáno předběžné nazírání toho, co skutečně nastává v okamžiku smrti. Na základě tohoto nazírání může mluvit o trvání duševně-duchovní bytosti po průchodu smrtí.

Čistě intelektualistická pojmová filosofie může k uznání nesmrtelnosti duše dospět znovu jen nepřímou cestou. Tak jako v myšlení poznává něco mrtvolného, může v chtění konstatovat něco zárodečného, něco, co má v sobě spočívající život, jenž poukazuje za rozpad těla, protože se jeho bytost již během pozemského bytí ukazuje jako na tomto bytí nezávislá. Tímto způsobem, nezůstane-li člověk stát u myšlení, nýbrž celý duševní život učiní prožíváním sebe sama, může dospět k nepřímému uznání věčného jádra lidské bytosti. Svou úvahu při tom nesmí omezit jen na myšlení, nýbrž musí metodě filosofického dokazování podrobit i vzájemný vztah myšlení a ostatních duševních sil. Přesto se tím však dostane pouze k prožívání věčného jádra lidské bytosti, jaké je v pozemském bytí, nikoli k nazírání stavu lidské duchovně-duševní bytosti před pozemským bytím a po něm. V této situaci je například Bergsonova filosofie, která staví na obsáhlém prožívání toho, co lze uchopit v pozemském bytí, do oblasti skutečného nadsmyslového poznání však vstoupit nehodlá. Veškerá filosofie, jež chce zůstat stát pouze v rámci obvyklého vědomí, může dosáhnout jen nepřímého poznání pravé podstaty lidské duše.

Kosmologie, jejímž prostřednictvím by byla obsáhnuta celá lidská bytost, lze dosáhnout jen imaginativním, inspirovaným a intuitivním poznáním. V rámci obvyklého vědomí jsou pro ni dostupné jen důkazy odumírajícího a zárodečné se znovu probouzejícího lidského duševního života. Na základě této skutečnosti si při nezaujatém pozorování může tvořit ideje, jež poukazují na něco kosmického a umožňují jeho nalezení. Ovšem tyto ideje jsou i tak jen tím, co z duchovního kosmu vyzářuje do lidského nitra a navíc se v rámci člověka projevuje ve změněné formě. Filosofie měla v dřívějších dobách sice ještě část, která vystupovala jako kosmologie, avšak skutečným obsahem této kosmologie byly postupně velmi abstraktní ideje, jež se tradičně zachovaly ze starých forem kosmologie. Lidstvo si tyto ideje vytvořilo ještě v době, kdy mělo starou snovou imaginaci, inspiraci a intuici. Tyto ideje byly převzaty z tradice a pojaty do předeva čistě intelektuálního logického nebo dialektického dokazování. Lidé si při tom často ani nebyli vědomi toho, že tyto ideje zdědili, a sami se považovali za jejich původce. Pozvolna zjišťovali, že v novověkém duchovním životě neexistuje skutečné vnitřní životní spojení s těmito idejemi. Proto se tato „racionální kosmologie“ téměř úplně zdiskreditovala. Byla nucena vyklidit pole fyzické kosmologii, vystavěné z čistě fyzicko-smyslových přírodních poznatků, která však pro nezaujaté pozorování už člověka neobsáhne.

Pravá *kosmologie* bude moci opět vzniknout teprve tehdy, až budou imaginace a inspirované a intuitivní poznání uznány a jejich výsledky budou zhodnoceny pro poznání světa.

Pro poznání v oblasti *náboženství* platí v ještě větší míře to, co muselo být řečeno v případě kosmologie. V oblasti náboženství musí být získávány poznatky, jež pocházejí z prožívání duchovního světa. Usuzování o takovýchto prožitcích z obsahu obvyklého vědomí není možné. Náboženský obsah nelze intelektuálními pojmy získat, nýbrž jen ozřejmit. Když se začaly hledat důkazy Boží existence, bylo již samotné jejich hledání důkazem toho, že se ztratilo živoucí spojení s božským světem. Proto také nelze uspokojujícím způsobem podat intelektualistický důkaz Boží existence. Každá teologie, jež staví pouze na obvyklém vědomí, musí pracovat v rámci tradičně převzatých idejí, které jsou jen vlastní myšlenkovou prací

uváděny do systému. Dříve chtěli filosofové na základě tohoto obvyklého vědomí dospět také k „racionální teologii“. Ta však byla ve srovnání s teologií vycházející z tradičních idejí odsouzena k nezdaru ještě větší měrou než „racionální kosmologie“. Ovšem to, co se vynořilo jako bezprostřední „prožitek Boží“, zůstává v citovém nebo volném světě a dokonce se brání tomu, aby přešlo v nějakou pojmově dokazující metodu. Filosofie samotná došla k tomu, aby zkoumala náboženské formy spočívající dříve i nyní v pouhých dějinách náboženství. Činí tak z nemožnosti dospět prostřednictvím obvyklého vědomí k idejím o tom, co lze prožít jen mimo fyzický a éterný organismus.

Nový poznávací základ *náboženského života* lze získat jen uznáním imaginativních, inspirovaných a intuitivních poznávacích metod a zhodnocením jejich výsledků pro tento život.

GA 25